

ROLUL DECORATIV AL ȚESĂTURILOR DIN INTERIORUL DOBROGEAN^{*)}

Ioana Armășescu și Jana Negoită

Categoria largă a țesăturilor de interior se înscrie în arta populară românească prin piese care se impun grație diversității și calității lor artistice remarcabile. Caracterile distincte ale acestora în funcție de zona etnografică căreia îi aparțin, sînt dublate de trăsături comune, care le încadrează armonios în aria largă a culturii noastre populare.

Pornind de la necesitatea de a satisface cerințe de ordin practic în gospodăria țărănească, țesăturile au evoluat pe linia diversificării materiei prime și amplificării decorului, ajungînd să dețină un rol de prim ordin în organizarea interiorului țărănesc. „Prin modul în care se așază pe mobile, pe perete, pe culme, la grindă, prin compoziția ornamentală și prin cromatică, țesăturile definesc stilul decorativ al interiorului dintr-o anumită zonă¹⁾).

În diferite lucrări de specialitate, criteriile utilizate în clasificarea țesăturilor de interior se referă fie la natura materialului din care acestea sînt confecționate, fie la funcția pe care o îndeplinesc în cadrul gospodăriei țărănești. Astfel, conform primului criteriu, există două grupe mari:

- a) țesături din fibre de origine animală (lînă, pînă de capră, borangic);
- b) țesături din fibre de origine vegetală (în, cînepă, bumbac)²⁾.

„Din punct de vedere al întrebuintării lor, țesăturile se împart în trei grupe principale: a) țesături de uz gospodăresc, b) țesături folosite în organizarea interiorului, c) țesături ocazionale, legate de ceremonii și obiceiuri³⁾).

În cele ce urmează ne vom referi doar la categoria țesăturilor decorative, a căror valoare estetică contribuie la crearea unei ambiante plăcute în interiorul, adeseori întunecat, al locuinței țărănești. O clasificare strictă a țesăturilor decorative dobrogene după natura materialului folosit este dificilă, întrucît cu excepția țesăturilor mari de lînă, celelalte categorii de piese sînt realizate din combinarea fibrelor de naturi diferite.

Ținînd seama de aceste considerente, criteriul pe care îl vom utiliza în analiza noastră va fi în funcție de rolul decorativ pe care îl îndeplinesc aceste țesături, rol care decurge și din amplasarea în ansamblul interiorului — pe mobile, pe pereți, la ferestre etc.

^{*)} Materialul se bazează în exclusivitate pe analiza colecțiilor de țesături de interior existente în colecția Muzeului Satului.

1. G. Stoica *Interiorul locuinței țărănești*, Editura Meridiane, București, 1973, p. 27.

2. A se vedea G. Stoica, *op. cit.*, p. 28.

3. *Arta populară românească*, Editura Academiei R.S.R., București, 1969, p. 227.

Se poate afirma că în cadrul locuinței țărănești, centrul de greutate decorativă îl constituie colțul cu patul, fenomen determinat inițial de necesități practice — protejarea locului de dormit împotriva frigului. Această tendință se manifestă și în cadrul interiorului dobrogean. Patul de pământ este acoperit în întregime cu țesături de lână dispuse în următoarea ordine: la bază dușegul, o țesătură în patru ițe din trei foi folosită ca saltea, deasupra căreia se așează cearșaful țesut în două ițe. Totul este acoperit cu scoarțe sau foite de lână în patru ițe, peste care se așterne un cearșaf fin din bumbac și borangic. Țesăturile pentru învelit: plapumă, acoperituri etc. sînt dispuse în teanc la capătul patului. Pernele lungi, dreptunghiulare sînt aranjate pe latura dinspre perete a acestuia.

Masa înaltă, patrată este acoperită cu o față din două foi, țesută din bumbac și borangic, iar lăzile de zestre cu o țesătură specială din lână sau bumbac.

Pereții casei servesc cu fundal unor piese de naturi diferite, cel din spatele patului fiind în întregime acoperit de o scoarță sau foită care constituie o pată puternică de culoare în contrast cu albul pereților văruiți. Ansamblul decorativ este întregit de ștergarele de mari dimensiuni din bumbac și borangic, care fac trecerea de la colțul cu patul intens colorat spre transparența perdelelor ce încadrează ferestrele. Din loc în loc, pete de culoare formează strecile, piese de port ieșite din uz și integrate ansamblului decorativ al interiorului.

Acest sistem de organizare relevă viziunea prin excelență picturală a interiorului țărănesc, viziune ce caracterizează și concepția compozițională a fiecărei categorii de țesături în parte. Astfel, țesăturile mari din lână — scoarțe sau foite, acoperituri, cearșafuri, fețe de plapumă — au compoziția alcătuită din registre verticale, vergile simple de culoare alternind cu cele alese. O altă modalitate de compunere ornamentală a acestor categorii de țesături constă din împărțirea întregii suprafețe în carouri realizate din urzeală și băteală, asociate sau nu cu diferite ornamente mărunte.

La fețele de pernă, suprafața expusă vederii este acoperită în întregime de motive decorative organizate după principiul simetriei. Această compoziție în aparență încărcată, devine echilibrată prin dispunerea la capete a chenarelor ce mărginesc cîmpul central compact. Ansamblul decorativ al patului este întregit de cearșaful subțire așternut deasupra țesăturilor de lână. Finețea materialului precum și prezența masivă a culorii albe, neutralizează într-o bună măsură coloritul viu al colțului cu patul.

Prin prezența pieselor fine în care borangicul se combină cu bumbacul (cearșafuri, fețe de masă, ștergare, perdele), interiorul dobrogean se înscrie într-o arie mai largă care cuprinde toată partea sudică a țării. Această categorie de țesături a cunoscut în decursul timpului o evoluție — din punct de vedere al materiei prime utilizate — mergînd de la bumbac spre borangic⁴. În ceea ce privește piesele din Dobrogea existente în colecțiile Muzeului Satului, subliniem ca o particularitate folosirea borangicului ca material de bază la urzit și bătut, rolul ornamental revenind bumbacului⁵. Structura decorului la aceste piese se realizează delimitînd registrele prin vergi înguste de bumbac care detașează pe suprafața cîmpului de borangic motivele alese. Principiile de compunere a decorului sînt cele întâlnite în întreaga artă populară românească: repetiția, alternanța și simetria. Predominanța unuia sau altuia din aceste principii este în funcție de natura pieselor. Astfel, țesăturile cu suprafața mare — cearșafuri și fețe de masă — au compoziția bazată pe repetiție; la ștergare și perdele alternanța și repetiția sînt subordonate simetriei cerută de dispunerea lor în cadrul interiorului.

La categoriile de țesături menționate mai sus, gama motivelor ornamentale este deosebit de diversă, mergînd de la varga simplă de culoare pînă la adevărate scene de gen ilustrînd o anumită temă. Dintre motivele figurative frecvența cea mai mare o dețin reprezentările fitomorfe, alături de care apar într-o pondere mai

mică motive zoomorfe, antropomorfe. Din analiza acestora rezultă o transpunere artistică a mediului familiar creatorului: flori de cîmp și de grădină, vița de vie, păsări caracteristice zonei. Omul apare în diverse ipostaze din viața cotidiană — femeii lucrînd, personaje masculine și feminine prinse în horă etc. Alături de ele se înscriu ca o excepție imaginile de călăreți de pe un ștergar, interpretate ca un reflex artistic al războiului de independență din 1877. Un motiv ornamental de veche tradiție, cu răspîndire largă în arta noastră populară — pomul vieții — se regăsește și pe o serie de piese caracteristice interiorului dobrogean. În forme ce vorbesc de influența orientală exercitată aici în decursul timpului, imaginea pomului vieții se înscrie în tiparul iranian — copacul păzit lateral de păsări sau animale⁶. O altă reprezentare, de asemenea în tratare orientală este cea a glastrei cu flori (sacșie), prezentată fie izolat, fie în compoziții ample, încadrate de coloane și arcade. În aceeași sferă de motive amintim și garoafa, asociată uneori vasului cu flori.

Elementele decorative ale țesăturilor de interior sînt puse în valoare de paleta coloristică specifică fiecărei categorii⁷. La piesele țesute din bumbac și borangic, pe fondul cîmpurilor naturale ornamentale se detașează în roșu, negru și albastru. Din punct de vedere al frecvenței, procentul cel mai mare (33%) îl dețin țesăturile realizate exclusiv în culori naturale (albul bumbacului reliefat pe fondul gălbui al borangicului). În proporție egală (cite 25%) sînt țesăturile cu decorul în roșu și albastru, respectiv roșu și negru, pe același fond al materialului. Cel mai mic procent revine pieselor la care singura culoare utilizată în ornamentare este roșu (16%).

Din punct de vedere al evoluției cromatice se constată o îmbogățire determinată de sporirea rolului decorativ al țesăturilor în ansamblul interiorului și de introducerea unor noi materiale (lînică procurată din comerț). Pe de altă parte, amplificarea tematică a necesitat de asemenea lărgirea gamei de culori.

* * *

Prin material, tehnică de realizare, locul și modalitatea amplasării, țesăturile dobrogene se înscriu în aria sudică a tipului de interior românesc. Importanța lor deosebită în decorul locuinței reiese și din ponderea pe care o dețin față de alte categorii de obiecte. Putem exemplifica acest lucru prin gospodăria din satul Ostrov existentă la Muzeul Satului, în care dintr-un total de 246 obiecte, 52 sînt țesături destinate organizării interiorului, aflate cu precădere în camera de oaspeți.

LE ROL DÉCORATIF DES TISSUS QUI FORMENT L'INTÉRIEUR PAYSAN DES MAISONS DE LA RÉGION DE DOBROGEA

L'ouvrage se rapporte au étude des tissus qui forment la décoration de l'intérieur des maisons paysan de la contrée de Dobrogea et qui se trouvent dans la collection du Musée du Village de Bucarest.

Pour établir les catégories des tissus décoratifs nous avons tenu compte de leur fonctionnalité et de la matière utilisée dans le tissage : de laine, de coton et de „borangic” (fil de soie produits par le ver à soie).

La structure ornementale des tissus se rapporte au matière utilisée et à leur destination dans l'intérieur paysan, relèvent la liaison qui existe entre ces traits et la disposition des surfaces ornementales.

En ce qui concerne la chromatique, elle est spécifique pour ces tissus de la contrée de Dobrogea et elle représente leur individualité. Les tissus de Dobrogea s'intègrent dans la typologie des tissus populaires roumains.

4. G. Stoica, M. Văgîl Artă populară din Cîmpia Munteniei, Casa Creației Populare a județului Ilfov, 1969, p. 42-43 ; 48.

5. În contextul costumului popular fenomenul a avut loc și în alte zone etnografice, ca de pildă Gorjul. A se vedea Gh. Focșa, Evoluția portului popular în zona Jiului de Sus, Editura pentru literatură și artă, p. 47.

6. A se vedea și P. Petrescu, Motive decorative celebre, Editura Meridiană, București, 1971, p. 191.

7. Conform P. Petrescu, op. cit., p. 42.

8. În ceea ce privește cromatica pieselor din lână, menționăm că nu ne vom opri asupra ei, întrucît constituie subiectul unei lucrări speciale : T. Rădulescu, Cromatica dobrogeană în colecțiile Muzeului Satului